

Ανάλυση στα γεγονότα

Η διαδήλωση στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*Τα πρόσφατα επεισόδια***Του Ν. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ***

Οι ιδεολογικοί μηχανισμοί της δικτατορίας ταύτιζαν κομμουνιστές και «συνοδοιπόρους» προκειμένου να θέτουν το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού υπό διαρκή απειλή στέρησης της ελευθερίας του. Στην εποχή μας, κάποιοι, λίγοι ευτυχώς, επιχειρούν να ταυτίσουν κουκουλοφόρους και φοιτητές-ειρηνικούς διαδηλωτές. Ενοχοποιείται έτσι και εκτίθεται το σύνολο των διαδηλωτών και της πανεπιστημιακής κοινότητας στο στόχαστρο της ποινικής καταστολής. Ας δούμε όμως τα πράγματα με τη σειρά. Η ελευθερία των πολιτών να μετέχουν σε δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις (άρθρο 11 του Συντάγματος) αποτελεί μία από τις κυριότερες διαφορές του κράτους δικαίου από τα αυταρχικά καθεστώτα και τις δικτατορίες. Η ελληνική επτάχρονη εμπειρία δεν ξεχνιέται. Η διαδήλωση είναι ένα από τα σπουδαιότερα αγαθά της δημοκρατίας.

Με την είσοδό μας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, το αγαθό αυτό γίνεται ακόμη πολυτιμότερο. Καθώς παντού οι ανισότητες εντείνονται και το κράτος πρόνοιας συρρικνώνεται, όλο και περισσότεροι πολίτες εντάσσονται σε κατηγορίες φτωχών ή, ακόμη χειρότερα, αποκλεισμένων και έχουν λόγους να διαμαρτύρονται. Κατά τη δικτατορία οι «φρόνιμοι» συμβούλευαν τους απερίσκεπτους να αποφεύγουν τη λέξη «μαζικά», επειδή τη χρησιμοποιούν οι κομμουνιστές. Σήμερα πάλι οι μάζες, οι πολλοί, συγκροτούν πολιτική δύναμη και γίνονται στόχος.

Η διαδήλωση ανάγεται, επομένως, σε βασικό μέσο μαζικής πολιτικής έκφρασης όσο εξελίσσεται η «μεταδημοκρατία». Οι ατομικές ελευθερίες, άλλωστε, και οι δημοκρατικοί θεσμοί ανέκαθεν αλληλοτροφοδοτούνταν. Χωρίς εκλογές και Βουλή οι ατομικές ελευθερίες εκλείπουν. Αντίστροφα, χωρίς κράτος δικαίου και χωρίς πρόνοια, η άφοβη και συνειδητή επιλογή ψήφου καταπνίγεται.

Φυσιολογικά, η συχνότητα των κινητοποιήσεων πυκνώνει. Οι μεγάλες διαδηλώσεις στη χώρα μας δεν είναι πια μια ετήσια επετειακή υπόθεση του Νοέμβρη. Τέσσερα χρόνια μετά την εισβολή στο Ιράκ, εξάλλου, οργανώνονται ογκώδεις αντιπολεμικές πορείες στις ΗΠΑ (Ουάσιγκτον, Σαν Φρανσίσκο). Η μαζικότητα και η επακόλουθη επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα (όσα κι αν κρύβει ή αλλοιώνει η τηλεοπτική κάλυψη) των διαδηλώσεων αντανakλά μια αυξανόμενη πολιτική τους σημασία. Γι' αυτό τον λόγο, τα συνηθισμένα πλημμελήματα των διαδηλώσεων αποτελούν σήμερα τα κατ' εξοχήν πολιτικά εγκλήματα της εποχής μας¹, στο μέτρο που εντάσσονται σε μια πρακτική προώθησης κοινωνικοπολιτικών αιτημάτων με το μικρότερο δυνατό κόστος ατομικών και κοινωνικών αγαθών. Με ένα παράδειγμα: Όταν εκτοξεύεται μια μολότοφ σε ανθρώπινο στόχο, προέχει ο χαρακτήρας της ατομικής προσβολής, αφού και να συνυπάρχει πολιτικό κίνητρο θα μπορούσε να εξυπηρετηθεί με ηπιότερα μέσα. Σε μια πράξη «διατάραξης της κοινής ειρήνης», ωστόσο, στο πλαίσιο μιας διαδήλωσης με σημαντικά κοινωνικά αιτήματα, ο πολιτικός χαρακτήρας υπερέχει σαφώς του πλημμεληματικού. Ακόμη κι αν οι παραδοσιακές συνέπειες της αναγνώρισης πολιτικού χαρακτήρα (όπως η αρμοδιότητα μικτού ορκωτού δικαστηρίου) φαίνονται να ταιριάζουν μόνο σε βαριά εγκλήματα, η νομοθεσία περιλαμβάνει και άλλες δικλίδες. Τα συνηθισμένα πλημμελήματα της διαδήλωσης θα πρέπει, π.χ., να οδηγούν χωρίς επιφυλάξεις στην αναγνώριση ελαφρυντικής περιστάσης, που μειώνει την ποινή και υπαγορεύει μια χαλάρωση της διαδικαστικής μεταχείρισης.

Προς το παρόν, ωστόσο, αντί για μια προσπάθεια να διαφυλαχθούν τα δικαιώματα των ειρηνικών διαδηλωτών και να αποφευχθεί η εμπλοκή τους σε άδικες ή δυσανάλογες μεταχειρίσεις, αναπτύσσεται μια πολύπλευρη στρατηγική αποθάρρυνσής τους. Η συμμετοχή ενός φοιτητή σε μια διαδήλωση γίνεται πράξη εξαιρετικά ριψοκίνδυνη. Οι κατασταλτικές επιχειρήσεις επιπίπτουν σε καθαρά πρόσωπα κι όχι μόνο σε κουκούλες, ενώ οι συλλήψεις οδηγούν σε αδικαιολόγητες κακουχίες και σε περιορισμούς δικαιωμάτων των κρατουμένων.

Στην αποθάρρυνση της συμμετοχής σε πορείες συμβάλλουν πρώτοι οι κουκουλοφόροι, με τα αυτοσχέδια αλλά επικίνδυνα όπλα τους. Ακούγοντας διάφορες, δήθεν αυθεντικές, αναγνώρισεις της ταυτότητάς τους, συνειδητοποιεί κανείς ότι οι «γνωστοί-άγνωστοι» είναι λιγότερο γνωστοί απ' όσο νομίζουν οι παντογνώστες τηλεσχολιαστές. Η σύνθεσή τους είναι πολιτικά και κοινωνικά ετερογενής, ενώ οι προβοκάτορες δεν λείπουν. Αυτό που τους ομαδοποιεί είναι κυρίως η προσφυγή στις ίδιες βίαιες μεθόδους.

Από την άλλη, ο αστυνομικός-προστάτης της κοινωνικής ειρήνης βρίσκεται να συμπαρατάσσεται με συναδέλφους του που εξαπολύουν χημικά κατά πρόσωπο σε ακάλυπτους φοιτητές ή γονείς. Οι εν θερμώ καταχρήσεις, μάλιστα, δεν συνιστούν τις μοναδικές πιέσεις που ασκούνται στους ειρηνικούς διαδηλωτές. Μια σειρά από πρακτικές και στρατηγήματα αρμοδίων αρχών μεθοδεύουν την αποθάρρυνσή τους, την αποτροπή τους από τη συμμετοχή σε ογκώδεις διαδηλώσεις. Ακολουθούν δύο παραδείγματα.

Μια συμπαγής ομάδα φοιτητών, ιδίως του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, απολύτως διακριτή χωροταξικά και εμφανισιακά από την ομάδα των κουκουλοφόρων, έγινε προ ημερών κύριος στόχος βίαιας αστυνομικής

επιχείρησης. Όπως προκύπτει από κείμενο² επιτροπής του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, αλλά και από καταγγελία (9/3/2007) του Δ.Σ. των εργαζομένων στον Ερυθρό Σταυρό, πολλοί τραυματίστηκαν από τη βία αυτή, ενώ μάλιστα ήταν ήδη δέσμιοι. Καθώς φαίνεται, έγινε μια ευρεία και καταχρηστική προσφυγή στον θεσμό των προσαγωγών ατόμων ως προληπτικής-κατασταλτικής δραστηριότητας, παρά τους όρους της από 17/6/2005 εξαιρετικά προσεκτικής εγκυκλίου του αρχηγού της Αστυνομίας³. Στο κτίριο της Αστυνομίας οι φοιτητές κρατήθηκαν για 24 περίπου ώρες, χωρίς δυνατότητα επικοινωνίας με δικηγόρους. Οι συνθήκες της κράτησής τους ήταν, λέγεται, κάκιστες: συνωστισμός σε ελάχιστο χώρο, ανεπαρκής διατροφή. Εφτασε η ώρα της δίκης, χωρίς οι περισσότεροι να έχουν δει τη δικογραφία, ενώ οι γονείς τους βρήκαν την αίθουσα του δικαστηρίου πλήρη από αστυνομικούς, οι οποίοι εκ των πραγμάτων απέκλειαν στους ίδιους την πρόσβαση. Όταν θέλησε κάποιος γονιός να εισέλθει σπρώχνοντας, εκτοξεύθηκαν χημικά που κατέκλυσαν τον κλειστό χώρο. Τα παραπάνω, και πολλά περισσότερα, έγιναν ευρύτερα γνωστά, καθώς οι νέοι που κρατήθηκαν δεν ήταν ξένοι ή περιθωριακοί με τα συμβατικά κριτήρια της εποχής, αλλά φοιτητές «της διπλανής πόρτας»: διηγήθηκαν οι ίδιοι, οι γονείς, οι δικηγόροι τους, έγραψαν στο Διαδίκτυο.

Κατά τον Τύπο, εξάλλου⁴, ο υπουργός Αμυνας κ. Β. Μείμαράκης φέρεται να προτείνει άμεσες παραπομπές σε δίκες και «ιδιώνυμες» ποινικές διατάξεις για τους ταραξίες των διαδηλώσεων. Έτσι, υποτίθεται, οι δικαστές θα έχουν ακόμη νωπές εικόνες βίας και όχι «πρόσωπα μικρών παιδιών» ενώπιόν τους, φθάνοντας ευκολότερα σε καταδίκες.

Στη διαδήλωση οι αποστάσεις είναι μικρές. Ο κουκουλοφόρος παρεισφρέει σε ήσυχους σχηματισμούς, ενώ ο ευσυνείδητος αστυνομικός συμπαρατάσσεται με εκείνον που εκτοξεύει χημικά σε γονείς. Ο ηρωισμός απέχει λίγο από τη βαρβαρότητα, οι ίδιοι άνθρωποι μπορεί να εναλλάξουν ρόλους δράστη και θύματος. Δεν είναι όμως τα πάντα παραπλήσια και εξισορροπημένα. Το δικαίωμα απέχει από το έγκλημα όσο το κράτος δικαίου από τον αυταρχισμό και τη βαρβαρότητα. Το μόνο που συνδέει τον ευσυνείδητο αστυνομικό με τον συνάδελφό του που κλωτσά πεσμένο διαδηλωτή είναι η κοινή στολή. Το μόνο που συνδέει τον (εμπρηστή) κουκουλοφόρο με τον ειρηνικό συνοδοιπόρο είναι η ομοιοκαταληξία. Μόνον οι φανατικοί και οι υστερόβουλοι κάνουν πως δεν καταλαβαίνουν τη διαφορά.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ν. Παρασκευόπουλος. Άρθρο. Νομικό Βήμα 2003. 397 κ.ε.
2. Ελευθεροτυπία 16/3/2007.
3. Καταχωρισμένη στην ιστοσελίδα του Συνηγόρου του Πολίτη (synigoros.gr Κύκλος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου).
4. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 18/3/2007.

* Καθηγητής Νομικής ΑΠΘ